

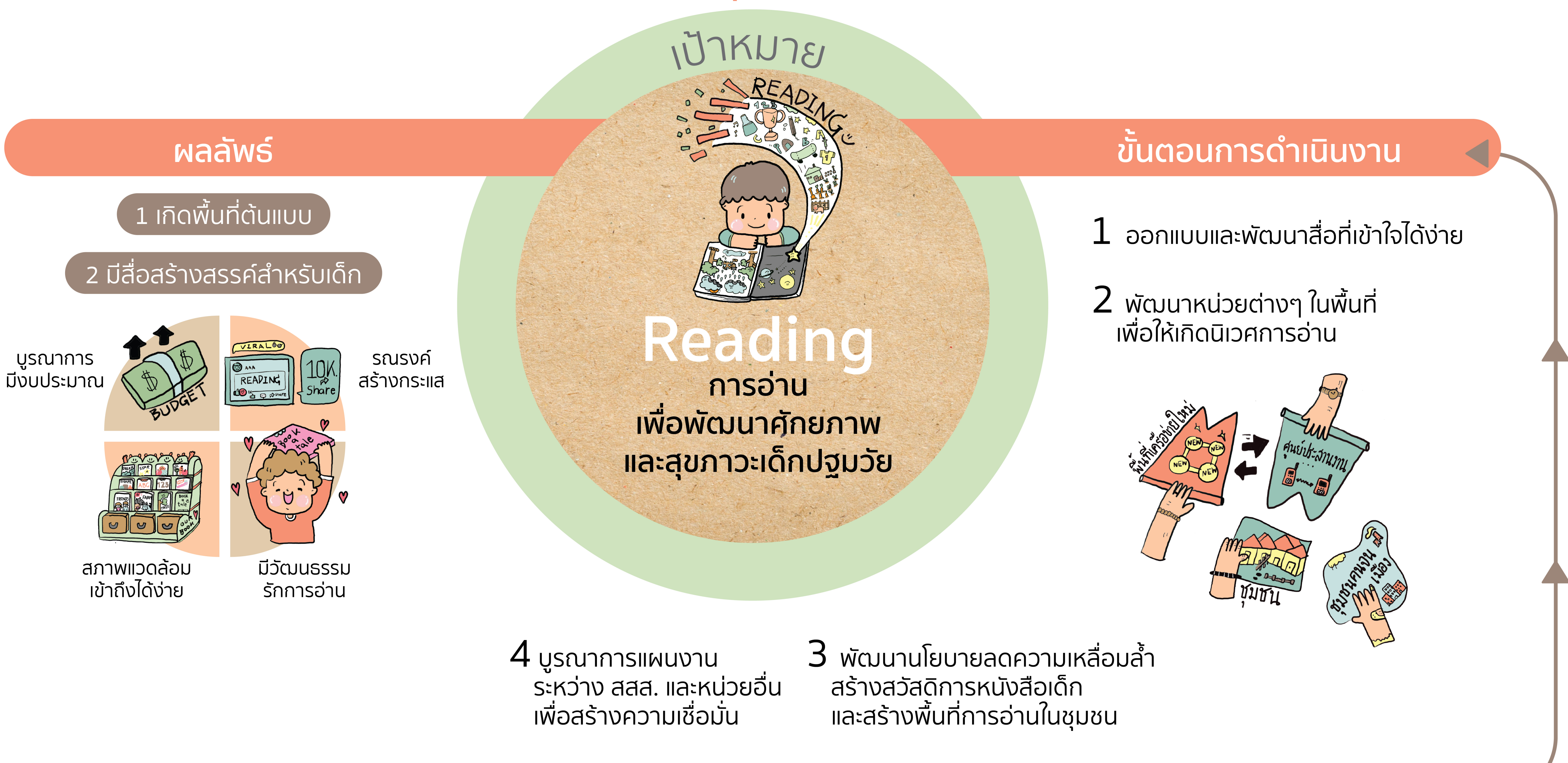
โครงการ แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน พลังการอ่าน เพื่อสร้างพลเมืองสร้างสรรค์ และชุมชนสุขภาวะ คุณสุดใจ พรหมเกิด

ผู้จัดการแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

- เด็กมากกว่า 7,058 คน
- นักสื่อสารสุขภาวะ 58 คน
- อาสาสมัคร 60 คน
- แกนนำการอ่าน 520 คน
- ผู้ได้รับประโยชน์

สร้างพัฒนาการที่สมวัย
และมีสุขภาวะ

ปัจจัยส่งเสริมการอ่านในเด็กปฐมวัย

- ▶ ทำงานบนฐานงานวิจัย
- ▶ สร้างพัฒนาพื้นที่สื่อสารหลากหลายรูปแบบ
- ▶ เผยแพร่-สร้างกระแส
- ▶ ค้นหาจุดคานงัดเพื่อกำหนดกลยุทธ์
- ▶ ดึงการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง ครูพี่เลี้ยง นักวิชาการ แกนนำชุมชน ภาคภาครัฐ ภาคภาคประชาสังคม

“การอ่านเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ง่ายแต่ทรงพลัง ทุกคนควรทำได้
แค่เรามีเสียง มีหนังสือ ก็สามารถแก้ปัญหาและสร้างสุขภาวะที่ดีได้”

ที่มา

เด็กปฐมวัย (0-6 ปี) จะเป็นช่วงเวลาของหน้าต่างแห่งโอกาส เป็นช่วงโอกาสทองของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีโอกาสพัฒนาสูงสุดที่จะส่งผลต่อสติปัญญา บุคลิกภาพ และความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งพบว่า การได้รับโภชนาการในช่วง 1,000 วันแรกของชีวิต และการพัฒนาสมรรถนะทุกด้าน โดยเฉพาะด้านภาษา ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพด้านอื่นๆ มีความสำคัญมากถึงร้อยละ 80 ต่อการกำหนดภาวะสุขภาพไปตลอดชีวิต ดังนั้น การลงทุนพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงถือเป็นการลงทุนที่มีความคุ้มค่าและมีความสำคัญที่สุด ต่อการสร้างความสำเร็จก้าวหน้าของประเทศและสังคมสุขภาวะในอนาคต

จากสถานการณ์ “การอ่าน” ที่ยังเป็นจุดอ่อนของเด็กไทย พ่อแม่และผู้ปกครองมีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมการอ่านให้เด็กและเยาวชนอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเล็กที่ยังไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ขณะนี้พัฒนาการด้านภาษาของเด็กไทย ล่าช้ามากถึง 21.60% ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาทักษะด้านอื่นๆ การสื่อสาร การพัฒนาด้านอารมณ์ สังคม พัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา ฯลฯ และกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์

แผนงานฯ เลือกใช้เครื่องมือกระบวนการ “การอ่าน” ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างภูมิคุ้มกัน เยาวชนพัฒนาจิตใจ และพัฒนาทักษะการเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ ซึ่งทางองค์การศึกษ วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ประกาศให้การรู้หนังสือเป็นสิทธิมนุษยชน เป็นพลังแห่งศักดิ์ศรี เป็นพื้นฐานความเข้มแข็งของสังคม และเป็นฐานรากของการพัฒนาที่ยั่งยืน อันจะก่อความรุดหน้าในทุกด้าน นับแต่เรื่องการดูแลสุขภาพ ความปลอดภัยด้านโภชนาการ การจัดการความยากจน ตลอดจนการสร้างเสริมการจ้างงานทำที่เหมาะสม

เป้าหมายเพื่อสร้างวัฒนธรรมการอ่านในเด็กปฐมวัยเพื่อให้มีพัฒนาการสมวัย และมีสุขภาวะ ให้การอ่านเป็นเครื่องมือ สื่อ และกระบวนการร่วม “พัฒนาศักยภาพพลเมืองสร้างสรรค์และชุมชนสุขภาวะ” เพื่อวางรากฐานตั้งแต่เด็กปฐมวัยและสนับสนุนการแก้ไขปัญหาวิกฤตในเด็กปฐมวัยมีภาวะปัจจัยเสี่ยงที่ก่อผลกระทบต่อเด็กปฐมวัย เช่น พัฒนาการล่าช้าด้านภาษา การเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีก่อนวัยและไม่เหมาะสม ภาวะซึมเศร้า ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาเร่งด่วนด้านสุขภาพ ปัญหาโรคอุบัติใหม่ ฯลฯ เพื่อเป็นต้นทุนการพัฒนาทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 พร้อมเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ร่วมสร้างครอบครัวอบอุ่นชุมชนเข้มแข็งและสังคมสุขภาวะ

กลุ่มเป้าหมาย มุ่งที่กลุ่มคน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา – ดูแลเด็กปฐมวัย คือ

1. **กลุ่มครอบครัว:** พ่อแม่เป็นบุคคลสำคัญเพราะใกล้ชิดลูกมากที่สุด รวมถึงปู่ย่า ตายาย บุคคลที่ทำหน้าที่พ่อแม่ควรมีพฤติกรรมเลี้ยงลูกด้วยการอ่าน
2. **กลุ่มครูพี่เลี้ยงเด็ก:** มีเทคนิคในการเลือกหนังสือเหมาะสมวัยและพฤติกรรมสุขภาวะ มีทักษะในการพัฒนาเด็กด้วยหนังสือ มีหนังสือที่ดีและเพียงพอ มีทักษะการจัดการกิจกรรมต่อยอดจากหนังสือที่เข้ากับเด็ก และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับพ่อแม่ได้
3. **กลุ่มนักศึกษา พยาบาล นักศึกษาสาขาการศึกษาปฐมวัย:** มีความรู้ในการเลือกใช้หนังสือสำหรับเด็ก และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับพ่อแม่
4. **กลุ่มแกนนำชุมชน:** เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครกรุงเทพมหานคร (อสส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.): เห็นความสำคัญของการอ่านในเด็กปฐมวัย มีจิตอาสาในการทำงานส่งเสริมการอ่าน มีความรู้ในการใช้หนังสือกับเด็ก ชุมชนให้ความเชื่อถือเพื่อการขยายผล
5. **กลุ่มองค์กรภาครัฐ:** เช่น รัฐบาล อบต. อบจ. กศน. โรงเรียน โรงพยาบาล: มีนโยบายที่เอื้อ กระตุ้นการอ่าน เช่น มีการบรรจุนโยบายส่งเสริมการอ่านเป็นวาระสำคัญ นโยบายส่งเสริมคู่มือหนังสือเด็ก 0-12 ปี นโยบายสวัสดิการหนังสือแก่เด็กแรกเกิด นโยบายส่งเสริมภาคเอกชนให้กระตุ้นการอ่าน เช่น การมีมุมหนังสือในสถานประกอบการ ฯลฯ
6. **กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคม:** สนับสนุนให้เกิดปัจจัยแวดล้อมส่งเสริมการอ่าน เช่น การมีธนาคารหนังสือ การจัดซื้อหนังสือให้ครอบครัว การมีห้องสมุดชุมชน บ้านหนังสือชุมชน มีอาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน ฯลฯ

กระบวนการทำอย่างไร

เชื่อมประสานกลไก นโยบาย และปัจจัยการขยายผลกับหน่วยงานทุกภาคส่วน ทั้งเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนการสร้างเสริมพฤติกรรมและวิถีวัฒนธรรมการอ่านให้เข้าถึงเด็กและครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงการอ่าน โดยร่วมออกแบบระบบนิเวศการอ่านเพื่อสุขภาวะเด็กบนเส้นทางชีวิตวิถีใหม่ ที่เอื้อต่อการฟื้นฟูระบบความสัมพันธ์ของครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยวางกระบวนการ ดังนี้

1. ออกแบบและพัฒนาสื่อและสร้างพื้นที่การสื่อสารเพื่อปรับเพาะพฤติกรรมสุขภาวะบนเส้นทางชีวิตวิถีใหม่ เพื่อเด็กปฐมวัย (พัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย สร้างการสื่อสารที่เข้าใจง่ายและให้เห็นความสำคัญของการใช้เครื่องมือหนังสือและการอ่านเพื่อพัฒนาสุขภาวะของกลุ่มเป้าหมาย)
2. บูรณาการขับเคลื่อนพื้นที่ระบบนิเวศการอ่านเพื่อสุขภาวะเด็กในยุคชีวิตวิถีใหม่ (พื้นที่ส่งเสริมการอ่านในชุมชนท้องถิ่น (ศูนย์ประสานงานอ่านยกกำลังสุข / ศูนย์ประสานงานพลังอ่านชายแดนใต้ / ชุมชนคนจนเมือง / พื้นที่เครือข่ายใหม่ ร่วมใช้การอ่านในภาวะวิกฤตโควิด-19 ร่วมติดตั้งธนาคารหนังสือเพื่อเด็กปฐมวัยในชุมชน)
3. ขับเคลื่อนนโยบายระดับท้องถิ่นและระดับชาติเพื่อสร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงการอ่าน ขับเคลื่อนประเด็นการส่งเสริมการอ่านในเด็กปฐมวัยเข้าสู่นโยบายทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น หรือแม้แต่การบริหารจัดการด้วยชุมชนในการสร้างนโยบายชุมชน เพื่อสร้างสวัสดิการหนังสือเด็ก หรือส่งเสริมพื้นที่การอ่านในชุมชน
4. บูรณาการการทำงานระหว่างสำนัก สสส. และหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย 20 ปี สสส.

ผลลัพธ์ที่น่าภูมิใจ

1. มีเด็กปฐมวัยที่ได้ประโยชน์จำนวนกว่า 46,338 คน และเกิดการกระจายหนังสือเด็กและเยาวชนกว่า 200,000 เล่ม และเกิดนักสื่อสารสุขภาวะที่สร้างการเปลี่ยนแปลง 98 คน แกนนำการอ่านส่งเสริมสุขภาวะ 878 คน อาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน 460 คน รวม 1,436 คน
2. ครูและผู้ปกครองตระหนักและเห็นความสำคัญ มีทักษะในการใช้หนังสือสร้างเสริมสุขภาวะ เด็กมีพัฒนาการทางภาษาและการสื่อสารดีขึ้น มีจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ แม้แต่เด็กที่มีพัฒนาการช้าและเด็กพิเศษก็มีความสามารถในการสื่อสารมากขึ้น
- ผลงานวิจัยได้ถูกนำไปเป็นฐานข้อมูลเชิงวิชาการเพื่อสนับสนุนการใช้หนังสือฝึกอ่านตามระดับชุด อ่าน อาน อ้าน ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย และเป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาคู่มือการใช้หนังสือฝึกอ่านต่อไป โดย Unicef และ สำนักพัฒนาสังคม สังกัดกรุงเทพมหานคร นำงานวิจัยไปขยายผลให้ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเห็นความสำคัญพร้อมจัดอบรมครูในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 54 ศูนย์
3. เกิดการพัฒนากลไกเครือข่ายส่งเสริมการอ่านที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยในระดับจังหวัด 3 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร พะเยา อุตรดิตถ์ และเกิดพื้นที่ภาคีที่ออกแบบระบบนิเวศการอ่าน 14 พื้นที่ ใน 10 จังหวัด ในแต่ละพื้นที่เกิดการเคลื่อนไหว และมีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในพื้นที่
4. เกิดแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านในชุมชนท้องถิ่นเพื่อสุขภาวะเด็กปฐมวัย 2 แผนฯ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ศูนย์ประสานงานอ่านยกกำลังสุข และแผนยุทธศาสตร์ศูนย์ประสานงานส่งเสริมการอ่านชายแดนใต้ โดยเป็นจุดจัดการความรู้ ขับเคลื่อนงานส่งเสริมการอ่านเชิงรุกในชุมชนท้องถิ่นให้ไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เกิดพื้นที่ส่งเสริมการอ่านกว่า 198 พื้นที่
5. เกิดสื่อสร้างสรรค์ ต้นฉบับหนังสือนิทานที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย: พัฒนาสื่อ และสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและการบ่มเพาะจิตสำนึกใหม่ เพื่อร่วมแก้ไขประเด็นปัญหาวิกฤตระดับชาติด้วยพลังการอ่าน เช่น ผลิตชุดนิทานสร้างเสริมสุขภาพป้องกันโควิด-19 เป็นภาษาเมียนมา 3 เรื่อง : อานีสักบอกล้อ! ลู่โควิด-19, หนังสือสารคดีสำหรับเด็กชุดฝึกปลอดภัยอาหารปลอดภัย เรื่อง สวนผักของตา ฯลฯ
6. เกิดต้นฉบับงานวิชาการ-องค์ความรู้ เพื่อหนุนเสริมศักยภาพและเอื้อประโยชน์แก่เครือข่ายส่งเสริมการอ่าน รวมถึงบริการแก่สาธารณะ
7. เกิดนวัตกรรมงานสื่อสารสาธารณะในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อสร้างความเข้าใจการรู้เท่าทันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และความตระหนักถึงความสำคัญของการอ่านที่มีผลต่อการพัฒนาสมองและพัฒนาการเด็กปฐมวัย ผ่านช่องทางสื่อของแผนงาน สื่อมวลชน และ Social Media ช่องทางต่างๆ
8. เกิดการขับเคลื่อนข้อเสนอนโยบายบรรจุ 1 ใน 8 ข้อ ของข้อเสนอแนะ “การพัฒนาและขยายสื่อสำหรับเด็ก เยาวชนและครอบครัว” โดยระบุใน ข้อเสนอที่ 4 ขอให้รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการอ่านที่ชัดเจนอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาสังคมและกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส
9. เกิดการประสานความร่วมมือหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และระหว่างสำนัก สสส. ในสถานการณ์วิกฤตการแพร่ระบาดโควิด - 19 เกิดการระดมทรัพยากรงบประมาณ สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือให้เกิดการกระจายไปได้อย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่เป้าหมาย จากมาตรการของรัฐส่งปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานศึกษา หน่วยงานระดับกระทรวง (กรมอนามัย, กรมกิจการเด็กและเยาวชน ศูนย์ปฏิบัติการโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด) และหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ให้ความสนใจสนับสนุน การจัดพิมพ์หนังสือสร้างเสริมสุขภาพชุดป้องกันโควิด-19 เป็นเครื่องมือเยียวยาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เพื่อกระจายการเข้าถึงการเรียนรู้ของเด็กในทุกภูมิภาค กว่า 200,000 เล่ม มูลค่าสมทบกว่า 11 ล้านบาท

อุปสรรคทำให้เกิดวิธีการใหม่

สถานการณ์ COVID - 19 ทำให้ต้องมีการปรับแผนจากเดิมใช้การประสานงานเชิงรุกร่วมออกแบบการรับมือเฝ้าระวัง และบูรณาการทุกภาคส่วน เพื่อให้ครอบครัวเด็กปฐมวัยและชุมชนยังเกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยเพิ่มส่วนงานเพื่อป้องกัน ช่วยเหลือ เยียวยา ฟื้นฟู และสร้างองค์ความรู้ รวมถึงปรับแผนเร่งด่วนตามสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ในระยะยาว

กระบวนการทำงานภายในที่มีการปรับระบบการทำงานใหม่ มีผลกับการปรับตัวโครงการ และกระทบกับหน้างานของโครงการ ในส่วนนี้ทีมงานแก้ปัญหาด้วยปรับการทำงานให้มืทั้ง Onsite และ Online จัดลำดับความสำคัญของงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19

การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการ ต้องการการหนุนเสริมจากสสส. ทั้งในการผลิตและเผยแพร่สื่อรณรงค์ที่สร้างกระแส ความน่าสนใจอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีการขยายความรู้ด้านการส่งเสริมการอ่านในวงกว้าง ในส่วนนี้ทีมงานใช้แนวทางแก้ปัญหาด้วยการหาผู้เชี่ยวชาญในการสนับสนุนการจัดทำสื่อที่จำเป็นในการรณรงค์และสร้างพื้นที่การแชร์ข้อมูลสาธารณะจากการจัดกิจกรรมจากภาคีส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่อง การรวบรวมชุดความรู้งานวิชาการต่างๆ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเด็นด้านการอ่าน รวมถึงประสานขอความร่วมมือกับสื่อส่วนกลาง สสส. อย่างต่อเนื่อง

บทสรุป

ความยั่งยืนของโครงการไม่เพียงการผลักดันให้เกิดนโยบายระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาวะด้วยการอ่าน แต่การทำให้เรื่องการอ่านอยู่ในวิถีชีวิต เกิดเป็นวัฒนธรรม จนมีการส่งต่อ ถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป นี่ต่างหากที่เป็นความยั่งยืนที่แท้จริง รวมไปถึงการทำให้คนในสังคมมองเห็นความสำคัญ มีเป้าหมายทิศทางเดียวกัน ร่วมกันขับเคลื่อน เพื่อสร้างเมืองสุขภาวะด้วยกัน

ทิศทางขับเคลื่อนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

